

WPROWADZENIE¹

1. BIBLIA W TWÓRCZOŚCI LITERACKIEJ OJCÓW KOŚCIOŁA

Biblia stanowiła od wieków pole badań i poszukiwań wielu ludzi. W środowisku religijnym odkrywano w niej przesłanie Boga skierowane do człowieka. Próbowano także wyjaśniać zawarte w Piśmie Świętym wydarzenia i słowa, stąd też zrodziła się próba przedstawienia naukowej interpretacji Ksiąg Świętych². Duże zasługi położyli tutaj Ojcowie Kościoła i pisarze starożytności chrześcijańskiej. W czasach patrystycznych rola Biblii stała się niezwykle ważna i doniosła³. Stanowiła ona dla Ojców nie tylko przedmiot badań naukowych i źródło wiedzy, ale uznawali ją przede wszystkim za Księgę Świętą, do niej też odnosili się z największym szacunkiem⁴. Dlatego pisarze chrześcijańscy okresu patrystycznego traktowali Biblię jako podstawowe źródło swojej twórczości pisarskiej. Całą spuściznę literacką Ojców można uznać za jeden wielki komentarz do Pisma Świętego⁵. Świadczą o tym chociażby ich dzieła napisane w formie biblijnych komentarzy.

---

¹ Niniejsze wprowadzenie opracowane zostało na podstawie mojej monografii: por. B. CZYZEWSKI, *Księgi Pisma Świętego w ujęciu isagogi Juniliusza Afrykańczyka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2003, 318 s. i zawiera większość informacji zawartych tam we wstępie (s. 5-20) i w zakończeniu (s. 291-295).

² Por. B. CZYZEWSKI, *Chrystologia w Komentarzu do Zachariasza Dydyka Aleksandryjskiego*, Gaudentinum, Gniezno 1996, 11.

³ Por. K. ROMANIUK, *Biblia u Ojców Kościoła a Ojcowie Kościoła w studium Biblii*, RTK 22 (1975), z. 1, 70.

⁴ Por. E. OZOROWSKI, *Biblia–ojcowie–teologia*, STV 28 (1990), z. 1, 33.

⁵ Por. E. OZOROWSKI, *Pismo Święte w życiu pierwszych chrześcijan*, RBL 30 (1977), 313.

W okresie starożytności chrześcijańskiej miały one kilka postaci. Były to na przykład homilie stanowiące bardzo popularną formę ówczesnego nauczania, a także komentarze mające postać glos⁶. Obok nich powstawały również komentarze we właściwym tego słowa znaczeniu, które objaśniały tekst biblijny wiersz po wierszu⁷.

Poza typowymi komentarzami i homiliami do poszczególnych ksiąg Pisma Świętego, pojawiły się także w starożytności chrześcijańskiej jeszcze inne prace związane z Biblią. Chodzi tutaj o grupę dzieł, które podają teologiczne zasady egzegezy biblijnej. Na Wschodzie tego rodzaju opracowania spotykamy u Klemensa Aleksandryjskiego w *Stromatach*⁸ i u Orygenesusa w *De principiis*⁹, natomiast na Zachodzie u donatysty Tykoniusza w *Liber regularum*¹⁰, u św. Augustyna w *De doctrina christiana*¹¹, a także u Eucheriusza z Lyonu w *Instructiones ad Salonium libri III*¹². Na szczególną jednak uwagę w tym względzie zasługuje Juniliusz Afrykańczyk, autor *Instituta regularia divinae legis*¹³. Jest to niewielkie pismo zawierające teorię biblijnej egzegezy, które można nazwać wprowadzeniem do studiowania i poznania Pisma Świętego.

---

⁶ Glosy chrześcijańskie wzorowane były na pracach greckich. Gramatycy i scholiaści greccy używali słowa *glossai* w potrójnym znaczeniu: na oznaczenie słów dawnych, które wyszły już z użycia, a których sens uległ z biegiem czasu zmianie; na oznaczenie słów technicznych, używanych tylko lokalnie; oraz na oznaczenie wszelkich słów niezrozumiałych, które potrzebowały objaśnień, by można było zrozumieć czytany tekst (por. S. WIELGUS, *Badania nad Biblią w starożytności i w średniowieczu*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1990, 20).

⁷ Szerzej na temat innych form komentarzy, które rozwijały się w okresie patrystycznym zob. S. WIELGUS, *Badania nad Biblią w starożytności i w średniowieczu*, 21-29.

⁸ Por. KLEMENS ALEKSANDRYJSKI, *Stromata*, PG 8, 685-9, 602; przekł. pol. JANINA NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Klemens Aleksandryjski, Koberce*, t. 1-2, PAX, Warszawa 1994.

⁹ Por. ORYGENES, *De principiis*, PG 2, 115-414; przekł. pol. S. KALINKOWSKI, *Orygenes, O zasadach*, ŻMT 1, WAM, Kraków 1996.

¹⁰ Por. TYKONIUSZ, *Liber regularum*, PL 18, 15-64.

¹¹ Por. ŚW. AUGUSTYN, *De doctrina christiana*, CCSL 32, 1-167; przekł. pol. J. SULOWSKI, *Św. Augustyn, O nauce chrześcijańskiej*, PAX, Warszawa 1989.

¹² Por. M. STAROWIEYSKI, *Egzegeza Ojców Kościoła*, AK 82 (1990), t. 115, 34.

¹³ Aby uniknąć powtarzania zbyt długiego oryginalnego tytułu dzieła Juniliusza, używam w dalszym tekście skrótu *Instituta*.